

Falyuna Nóra

A megtévesztés és befolyásolás terminológiája

Az áljogi kommunikáció tanulságai¹

Terminology of Deception and Influence

Insights from Pseudo-Legal Communication

A terminológia használatának kiemelt szerepe van a szakmai és tudományos kommunikációban azáltal, hogy a szakértők közötti hatékony, pontos megértést támogatja. Ugyanakkor korlátozhatja a nem szakértők esetében a megértést, a szakmai diskurzusba való bevonódást és a szakmai ismeretek hatékony használatának lehetőségeit. A szaknyelvhasználat így a tudás feletti kontrollról is szólhat, mivel a szakértők és a nem szakértők között aszimmetrikus viszonyt teremt, ezáltal a megtévesztés vagy a befolyásolás eszközzé válhat. A jelen tanulmány célja ennek a problematikának a részletes bemutatása az áljogi kommunikáció esetén keresztül. A tanulmány következtetései a terminológiai munka szerepére és perspektíváira reflektálnak a közérthető nyilvános szakmai kommunikációban a hatékony tudománykommunikációra vonatkozó megállapítások alapján.

Kulcsszavak: terminológia, dezinformáció, befolyásolás, megtévesztés, áljog, tudománykommunikáció, szakmai kommunikáció

Terminology plays a crucial role in professional and science communication by facilitating efficient and precise knowledge exchanges among experts. However, specialized language can also pose significant barriers for non-experts, limiting their ability to comprehend, engage with, and apply professional knowledge. Therefore, terminology not only serves communicative functions but also exerts control over access to knowledge, reinforcing asymmetrical relationships between experts and non-experts. In some cases, this can be exploited as a tool for deception or influence. This study discusses these issues through the case of pseudo-legal communication. It further considers the role and perspectives of terminology work in public professional communication based on the findings from research into effective science communication.

Keywords: terminology, disinformation, influence, deception, pseudo-law, science communication, professional communication

1 A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

1. Bevezetés

A tudományos és szakmai kommunikáció meghatározó jellemzője a speciális nyelvhasználat, amelynek központi elemei az adott terület speciális fogalmait és tárgyköreit jelölő és azonosító szakkifejezések, terminusok (Fóris 2005, 2008). A terminus, vagy más megközelítésben a terminológiai egység (Cabré 1998, 2003, 2008), a tartalom és a forma egysége, amely egyszerre eleme a tudásnak, a nyelvnek és a kommunikációnak is. Lehet egy területen kizárólagosan használt, de lehet része akár több tárgykörnek, illetve az általános köznyelvnek és a speciális nyelvhasználatnak is egyszerre. Ugyanakkor adott tárgykörön belül, illetve adott kontextusban, diskurzusban és beszédhelyzetben sajátos tartalommal, jelentéssel bír, amit a speciális nyelvhasználati diskurzusokban való részvétel, tanulás útján sajátítanak el a szakértők. Így terminussá mindig egy konkrét területen, meghatározott jelentéssel, adott fogalomhoz tartozóan, illetve fogalmi és terminológiai rendszerbe illeszkedve válik (Cabré 1998, 2003, 2008; Fóris 2005). Ideális esetben monoszémia van a terminus és a fogalom közt, de előfordulhatnak szinonimák és homonimák is egy terminológiában, azt viszont fontos rögzíteni, hogy az egyes fogalmakat mely terminusok jelölik; és hogy mely terminusok között áll fenn fogalmi viszony (Fóris 2006, 2014; Cabré 1998, 2003, 2008).

Minden tudomány- és szakterület rendelkezik saját terminológiával, amely hozzájárul a tudás konstruálásához, fejlesztéséhez és továbbadásához; segíti a szakemberek közötti kommunikációt, az egyértelmű megértést; jelöli adott szakmai kör, tudományterület összetartozását, és elhatárolja azt más köröktől, tehát kijelöli az adott csoport és diskurzus határait (Schuster 2019), azt a mezőt (Bourdieu 2005), amelyben a terület képviselői, a szaknyelv ismerői és művelői mozognak (Falyuna 2022a). A szaknyelv ugyanakkor megjelenhet más terület szakembereivel, vagy akár a nem szakemberekkel, a nyilvánossággal folytatott kommunikáció során is (Kurtán 2010), tehát a szaknyelvhasználat kontextusa, illetve használói és befogadói köre változatos lehet (Cabré et al. 2014). A kommunikációban a résztvevők viszont a speciális tudás és felkészültség szintje szerint különböző módon vesznek részt (Cabré 2003; Faber 2009), a szaknyelv így azon túl, hogy a szakértők közötti megértést és egyértelmű kommunikációt segíti, a nem szakértők megértését korlátozhatja, akár befolyásolhatja is (Falyuna 2017).

A jelen tanulmány célja a szaknyelv megtévesztő és befolyásoló használatának és problematikájának vizsgálata. A vizsgálat módszere, hogy a kérdés főbb téziseit a politikai diskurzus és az áltudományos kommunikáció példáin keresztül bemutatja, majd az álljogi kommunikáció esetén keresztül elemzi részletesen. A vizsgálat következtetései a terminológiai munka szerepére és perspektíváira reflektálnak a közérthető nyilvános szakmai kommunikációban a hatékony tudománykommunikáció megállapításaival párhuzamba állítva.

2. A szaknyelv befolyásoló és megtévesztő ereje

A szakmai és tudományos kommunikáció azáltal, hogy korlátozhatja a nem szakértők megértését a szakmai, tudományos tartalmakat illetően, meghatározza, hogy

a szakmai diskurzusban kinek van lehetősége részt venni, milyen tudás és információ jelenhet meg, ki értheti és ki befolyásolhatja ezt a diskurzust, illetve ki tudja használni a nyelv által közvetített tudást és információt, és ki nem. A szaknyelvhasználat így bizonyos értelemben a tudás feletti hatalomról is szól (Falyuna 2022a), a nyelv ugyanis hatalmi eszköz is lehet, a pozicionálás, a tekintély és a legitimitás megteremtésének, illetve a megbízhatóságról való meggyőzésnek az eszköze is lehet (Bourdieu 2005 alapján Falyuna 2022a). A szaknyelvhasználat a nem szakértőkkel folytatott kommunikáció során aszimmetrikus viszonyt teremt a szakértők és nem szakértők között, ugyanis a terminusok hordozzák azt a speciális tudást, amellyel a szakemberek rendelkeznek, a nem szakértők viszont nem (feltétlenül), és így a szaknyelv használatával vagy mímelésével lehetséges a nem szakértők befolyásolása, akár megtévesztése, manipulálása is (Falyuna 2017).

2.1. Szaknyelv a politikai diskurzusban

A szaknyelv befolyásolásra való használatának lehetőségeit jól példázza a szakkifejezések politikai diskurzusban való megjelenése, amely kontextusban a nyelvi elemek politikai eszközökké válhatnak (Dodé–Falyuna 2023). E kontextusban a terminusok szolgálhatják a meggyőzést a tekintélyre és hitelességre apellálás eszközeként, mivel 1. adott beszélő szakértelmét reprezentálják, ami a beszélő tekintélyének alapja lehet, illetve 2. a politikai diskurzusban a szakértelmet szimbolizáló nyelvi elemek a legitimációs stratégiák részei lehetnek (Reyes 2011 alapján Dodé–Falyuna 2023). A terminusok továbbá válhatnak manipulációs és hatalomtechnikai eszközzé is a politikai diskurzusban, különösen akkor, ha nem szakértő emberek is résztvevői vagy befogadói az adott diskurzusnak. Ez esetben a tartalom megértésének esetleges hiánya szabályozza, hogy ki lehet tájékozott befogadója, résztvevője és értelmezője az adott diskurzusnak. Ha a diskurzus nem érthető a nyilvánosság számára, akkor a diskurzus kontroll alatt áll, nem ad betekintést a nyilvánosságnak a politikai folyamatba; továbbá a közérthetőség hiánya miatt nem ellenőrizhető a tartalom hitelessége, de a valós vagy látszólagos szakmai tekintély alapján tűnhet annak. A szaknyelv használatával tehát megteremthető, fenntartható a szakértő és nem szakértő közötti aszimmetrikus viszony, amely a hatalomgyakorlás és a befolyásolás alapja lehet (Dodé–Falyuna 2023).

2.2. Szaknyelv az áltudományos kommunikációban

A szaknyelv használatával vagy mímelésével továbbá kialakítható a hozzáértés látszata valós szakértelem nélkül is. Erre példa az áltudományos kommunikáció (Falyuna 2017). Az áltudomány fogalmát többnyire a szándékos megtévesztéssel kötik össze, ugyanakkor tudományos(nak látszó), de megkérdőjelezhető hitelességű tartalmak létrejöhetnek és terjedhetnek más okokból is, az áltudományosság meghatározása a tudománytanulmányok szakirodalmá szerint nem egzaktt (Kutrovátz et al. 2008). Ugyanakkor a tudományos dezinformáció eszközeként motiválhatják áltudományos tartalmak létrejöttét és terjesztését megtévesztési vagy akár manipulációs szándékok

is (Falyuna 2023). Ezek megléte esetén a legegyszerűbben úgy fogalmazhatjuk meg az áltudományosságot, mint olyan meggyőződések vagy gyakorlatokat, amelyek nem felelnek meg a tudományosság kritériumainak, miközben tudományosnak láttatják magukat (Bunge 1984).

Ebből adódóan az áltudomány fontos jellemzője, hogy a tudomány tekintélyével rendelkezőként és a tudományos diskurzus résztvevőjeként kíván feltűnni, ezért (látszólag) a tudomány nyelvét használja, mivel a tudományos kommunikáció mímelésével megteremthető az a kép, hogy valaki a diskurzus és a közösség tagja, így a látszólagos tekintély által rendelkezik a befolyásoláshoz szükséges hatalommal, amelyet a tudományos nyelvhasználat kifejez (Falyuna 2022a). Ennek a kialakításában fontos szerep jut a szakkifejezések használatának, valamint egyfajta „pseudoterminológia” kialakításának, ami több módon megvalósulhat, például adott tudomány- vagy szakterület nyelvének (téves) használatával; olyan kifejezések használatával, amelyek terminusnak tűnnek, de valójában homályos, zavaros, nem definiált fogalmakra vonatkoznak; megtévesztő, félrevezető lehet a szinonimák megjelenése is, ha nincs jelölve a fogalmi viszony a szakkifejezések között, illetve ha olyan kifejezéseket használnak egymás szinonimájaként, amelyek valójában nem azok; továbbá megtévesztő lehet olyan kifejezések használata is, amelyek a köznyelvnek és a szaknyelvnek, vagy több szakterületnek is elemei (Falyuna 2022a). Az áltudományos tartalmak a megtévesztés vagy befolyásolás eszközeként, egyebek mellett, tipikusan alkalmasak lehetnek marketingcélú befolyásolásra (például különböző „csodakészítmények” értékesítésekor), dezinformációs stratégia részévé válva társadalmi befolyásolásra, illetve az online információs környezetben dezinformációs hálózatok részévé válva különböző megtévesztő tartalmak összekapcsolásában is szerepet játszhatnak (Falyuna 2024).

3. Szaknyelv az álljogi kommunikációban

A dezinformációs hálózatok kialakulását mutatja a tudományos dezinformáció és az államtagadó meggyőződések összefonódása a koronavírus-járványt övező infodémiában (Falyuna 2024). A koronavírus-járvány komplex válsághelyzetében a kommunikációt a tudományos, egészségügyi, társadalmi, gazdasági és politikai kérdések egyaránt alakították, és a különböző tematikájú dezinformáció és megtévesztő tartalmak is széles körben terjedtek (Falyuna 2022b). A szélsőséges állam- és/vagy kormányellenes narratívák, így a szuverén állampolgárok mozgalmának (*sovereign citizens movement*, a továbbiakban: SCM) meggyőződései is elterjedtek több országban (Campion et al. 2021.), köztük Magyarországon is (Falyuna 2024, m. a.). Az SCM gyűjtőfogalomként utal azokra az egyesült államokbeli egyénekre és csoportokra, akik és amelyek narratívája szerint a kormányzat valamennyi hatalmi ággal együtt illegitim, illetve az Egyesült Államok nem létezik, az egy cég (Berger 2016). A mozgalom meggyőződései különböző összeesküvés-elméleteknek, jogi és történelmi információk újraértelmezésének és szélsőséges eszméknek a hálózata, amely különböző narratívákban fejeződik ki (Sarteschi 2021), célja pedig annak elérése, hogy az eszméket valló egyének mentesüljenek a törvények, illetve kötelezettségek alól (Berger 2016).

Elméletalkotásukban és az államhatalom elleni fellépésükben is kiemelt szerepet játszik az áljogi nyelvezet kialakítása és használata (Hobbs et al. 2024).

3.1. Az áljog fogalma és működése

Az áljog joginak tűnő, de homályos kifejezések, hamis szabályok és értelmetlen szövegek gyűjteménye (Netolitzky 2023; Hobbs et al. 2024). Hasonlóan az áltudományos kommunikációhoz, az áljogi kommunikáció is egy bevett diskurzustípus stílusát, szerkezetét, nyelvezetét másolja és használja, miközben olyan tartalmakat közvetít, amelyek nem illeszkednek az adott diskurzustípushoz (Heffer 2020). Ugyanakkor nemcsak jognak igyekszik láttatni magát, hanem a jogi jelleget is el kívánja nyerni, a legitim jog helyére kíván lépni, azt állítva, hogy az áljog a valódi jogi tekintély gyakorlása (Griffin 2022, 2023).

A jogi nyelv a jog hatalmát hordozza, és a jogi szövegek már a tartalom nélkül is e tekintélyt jelölik (Goodrich 1990 alapján Griffin 2022): a jogrendszer képviselői olyan jogi rituálékat (beszédtetteket) hajtanak végre szavak kimondásával, amelyeknek valós hatásai vannak (például bírságkiszabás, letartóztatás, kilakoltatás) (vö. beszédaktus-elmélet, Austin 1990).

Az SCM tagjai a jogrendszer működésének nem értése vagy szándékos félreértése miatt arra következtetnek, hogy ezek a jogi rituálék „természetfeletti” erővel bírnak, és a jogi nyelvezet mímelésével megpróbálják ezt a hatalmat maguknak megszerezni (Wessinger 1999 alapján Griffin 2022). Így egyfajta mágikus diskurzust teremtenek (Dew 2016). „Azáltal, hogy a jogi szövegek szempontjait beépítik saját írásaikba, azt remélik, hogy átítatják őket a legitim jogrendszer tekintélyével. Ily módon az utánzó mágikus gyakorlat példáiként is felfoghatók” (Griffin 2022, saját fordítás). Az áljogi kommunikáció így kifejezi azt a meggyőződést, miszerint a nyelvi mechanizmusok olyan varázserőt biztosítanak, amellyel mentesülni lehet a törvények alól (Sarteschi 2021; Arnold–Fletcher 2023). Az áljog így nemcsak félreértett vagy rosszul alkalmazott jogi kifejezések és szabályok gyűjteménye, hanem egy „alternatív jogi univerzum”, amelynek célja, hogy alkalmazásával az SCM tagjai megtagadhassák a törvények és az államhatalom legitimitását (Hobbs et al. 2024). Ugyanakkor ennek a nyelvezetnek a használata lehet a szándékos megtévesztés eszköze is. Számos helyzetben nincs lehetősége az embereknek megfelelő jogi tanácsot kérni, és így többen lehetnek fogékonyak olyanok támogatására, akik áljogi szövegek alkalmazásával ígérnek megoldást a problémáikra (Hobbs et al. 2024). Például Magyarországon a devizahitel-válság során a segítséget, támogatást, megoldást kereső embereket áljogi trükkökkel, haszonszerzés céljából használhatták ki áljogi beadványok elkészítésével látszólagos jogi segítséget kínáló csoportok (Falyuna m. a.).

3.2. Az áljogi nyelvezet megjelenése az államtagadó narratívákban

Az amerikai SCM legfontosabb áljogi érve az alkotmánymódosításra vonatkozik, és leírja az összeesküvés-elméletük lényegét is, amely szerint az alkotmánymódosítás

jogfosztással járt. Érvelésük szerint a tizennegyedik alkotmánykiegészítés, amely a polgárháború után felszabadított rabszolgáknak biztosította az állampolgárságot, másodosztályú, kevesebb jogkörrel rendelkező állampolgárságot hozott létre (Berger 2016). Az SCM elképzelése szerint így kétféle állampolgárság létezik az Egyesült Államokban: 1. a szuverén állampolgárok, akik kiterjedt jogkörökkel rendelkeznek, és 2. a tizennegyedik alkotmánymódosítás szerinti „másodlagos” állampolgárok. Tagadják az alkotmány érvényességét, és úgy gondolják, figyelmen kívül hagyhatják az olyan kötelezettségeket, mint például az adózás, a közlekedési szabályok betartása vagy a rendőri igazoltatások, mivel szerintük a törvények csak a másodosztályú állampolgárokra érvényesek (Arnold–Fletcher 2023; Baldino–Lucas 2019; Pytyck–Chaimowitz 2013).

Áljogi terminológiájukban a különbségtételt jelzi az államok *eredeti polgáira* (*original citizens of the state*) használt *de jure* állampolgárok (*de jure citizens*, további kapcsolódó elnevezések: *common-law citizens*, *organic citizens*), és a „másodlagos állampolgárokra” használt *de facto* állampolgárok (*de facto citizens*) kifejezések.

Az összeesküvéses narratívák szerint továbbá az Egyesült Államok alkotmányos kormányzása megszűnt, és egy illegitim kormány hatalmaskodik az állampolgárok felett. Terminológiájukban az illegitim kormány a *de facto* kormány (*de facto government*), amely ellopta az emberek szuverenitását. Ezzel szemben a *de jure* valódi kormány (*de jure government*) biztosítja az egyének szuverenitását. Úgy vélik, hogy ha leleplezik azt a titkot, hogy a kormány csak egy illúzió, akkor nem kell betartaniuk a törvényeket (Sarteschi 2021).

Több SCM-csoport is létezik, amely ez alapján saját jogrendszert, államigazgatást, sőt saját „államot” is igyekszik konstruálni (Falyuna 2024). További jogi szövegek sajátos értelmezése alapján konstruált áljogi elméleteik szerint az Egységes Kereskedelmi Kódex (*Uniform Commercial Code*, UCC) is jogellenes, de tartalmaz olyan rejtett pontokat, amelyek igazolják a szuverén állampolgárok különleges jogköreit. Például értelmezésük szerint a kódexből kiolvasható, hogy az Egyesült Államok nemcsak illegitim, hanem egy cég, amely minden állampolgár nevével létrehozott egy jogi fikciót, ami a kormány által rabszorgasorban tartott, és az állami adósságok fedezetéül szolgáló *strawman*, ami nem azonos az ember valódi hús-vér identitásával, így áljogi terminológiájukban különbséget tesznek a *természetes emberek* (*natural man*, *natural person*, további elnevezések: *free person*, *sovereign man*, *free man*) és a *jogi személyek* (*legal person*) között. Ezt a kettőséget az állam azért rejti el, mert az államnak nincs hatalma a *hús-vér ember* (*flesh and blood human being*) felett, kivéve ha a születési dokumentáció révén a *strawman* az emberhez kapcsolódik (Netolitzky 2023). Ennek az érvnek a fő célja, hogy elkerüljenek bármely jogi felelősséget, ugyanis áljogi elméletük szerint csak a fiktív jogi személyre vonatkoznak a törvények, nem a természetes emberre. Elképzelésük szerint valamennyi hivatalos dokumentum a jogi személyt azonosítja, ezért megtagadják a gyermekek anyakönyveztetését, saját jogosítványokat és egyéb igazolványokat állítanak ki, saját rendszámtáblákat készítenek. Ezen áljogi érvelés alapján további sajátos terminológiát is kidolgoznak, például közúti ellenőrzés során, mikor érvényes jogosítvány nélkül vezetnek, kifejtik, hogy „*utaztak, nem vezettek*”, (*I was not driving, I was traveling*) vagy „ez nem gépjármű, hanem *személyszállító* vagy *háztartási eszköz*” (*it is not a vehicle, it is a personal conveyance or household goods*) (Sarteschi 2020, saját fordítás).

Áljogi kommunikációjukban továbbá szavakat és kifejezéseket vesznek át az alkotmányból, jellemzően újraértelmezik, és csak szelektíven utasítják el azt (Sarteschi 2021; Baldino–Lucas 2019), olyankor tagadják az alkotmányon alapuló jogi keret valóságát, amikor a tagadás előnyösnek tűnik számukra (Arnold–Fletcher 2023). Hogy megerősítsék erőfeszítéseiket az államhatalommal vívott egyfajta mágikus harcnak vélt küzdelmükben, nem egyszerűen lemásolják a jogi rituálék jellemzőit, hanem azt igyekeznek fokozni is, például a sajátos alkotmányértelmezésüket a Bibliával és a keresztény fundamentalizmussal ötvözik, vagy azt állítják, hogy az egyéni jogok Istentől származnak, nem pedig az államtól (Baldino–Lucas 2019). Így az SCM világnézetében kibontakozik, hogy az általuk elfogadott alkotmány „Isten törvényeit” vagy a szokásjogot fejezi ki, ami felülírja az Egyesült Államok hatályos törvényeit (Netolitzky 2018). Azt állítják, hogy egyetlen ember alkotta törvény sem korlátozhatja az Isten által nekik adott jogokat, a törvények pedig csak a fiktív jogi személyekre (*strawman*) és a másodlagos *de facto* állampolgárookra vonatkoznak (Pytyck–Chaimowitz 2013).

További jellemző áljogi tevékenységük az úgynevezett papírterrorizmus, amely arra a viselkedésre utal, amikor áljogi nyelvezettel írt, joginak tűnő beadványokkal elárasztják az állami szerveket, megterhelve azokat fölösleges ügyintézással (Pytyck–Chaimowitz 2013; Loeser 2015; Sarteschi 2021). Különböző összeesküvés-elméleteik tehát megmagyarázzák, hogy az egyént jelenleg miért nyomja el az állam, az áljog pedig eszközt nyújt ahhoz, hogy visszaszerezzék vélt kiváltságaikat az államhatalom elutasításával (Sullivan et al. 2019: 795).

Az SCM amerikai történelmi, jogi és kulturális kontextusa ellenére a koronavírus-járvány során a mozgalom narratívái más országokban is széles körben elterjedtek, igazodva az adott ország társadalmi, politikai és jogi kontextusához (Hobbs et al. 2024). Az SCM sajátos áljogi kifejezései, fogalmai és tevékenysége megjelent Magyarországon is. Több olyan csoport is létezik, amelyek irreleváns vagy hiteltelen jogi szövegekkel, a jogi kommunikáció sajátos fordulatait, formai jegyeit mímelő, de tartalmában nem értelmezhető megfogalmazásokkal terjesztik államtagadó meggyőződéseiket, készítik alternatív okirataikat, okmányaikat, rendszámtábláikat, és konstruálják alternatív államigazgatásukat (Falyuna 2024, m. a.).

4. Terminológiai munka a hatékony tudománykommunikáció és nyilvános szakmai kommunikáció érdekében

Ahhoz, hogy a nem szakértőkkel szemben kevésbé érvényesülhessen a szaknyelv használatának vagy utánzásának befolyásoló vagy megtévesztő ereje, és hogy megalapozott véleményt alkothassanak olyan szakmai vagy tudományos témákban, amelyek érintik az életüket, több területen érdemes megfontolásokat tenni a terminológia szerepéről. Egyrészt, az egyénnek is felelőssége a kritikus tartalomfogyasztás és információs tudatosság, amelynek fontos eleme a hatékony információkeresés és -értékelés készsége. Szakmai, tudományos vagy annak tűnő tartalmak esetében pedig az a tudás is, hogy hogyan működik a tudományos vagy szakmai kommunikáció, és ezekkel hogyan lehet visszaélni. Az információs kompetenciafejlesztésnek így fontos eleme lehet a terminológiai tudatosság is (Falyuna 2022a).

Másrésről, az információval és dezinformációval túltelített információs környezetben – bár a tanulmányban felsorolt esetek működési mechanizmusát illetően számos társadalmi, politikai és filozófiai kérdés felvetődik, amelyekre a jelen tanulmány nem tért ki – kulcsfontosságú, hogy azok, akik szaknyelvet használnak nyilvános kommunikációjuk során, érthetően és hitelesen használják azt, ezáltal hozzájárulva a félreértések, a megtévesztési és manipulációs lehetőségek elkerüléséhez. A közérthető szakmai kommunikáció komplex feladat, mivel a közérthetőség nem eredményezheti a szakmai tartalom olyan szintű egyszerűsítését, ami a tartalom jelentését döntően befolyásolná. Jogi területeken még nagyobb a nyomás a hitelesség és számonkérhetőség terén, mivel a jogi szóhasználat „jogi következményekkel jár” (Minya–Vinnai 2018: 15; vö. még Fóris 2023a, b). Ugyanakkor mind a jogi, mind a különböző szak- és tudományterületek hatással vannak a mindennapi életre, illetve az információs társadalomban az új ismeretek megszerzése és hatékony használata nagyban meghatározza az egyéni versenyképességet (és így az életminőséget) is, így kulcsfontosságú, hogy valamenynyien értsék az életüket és döntéseiket befolyásoló információkat (vö. a jogi nyelvhasználat sajátosságaira és a közérthetőség szempontjaira vonatkozó reflexiókat, például Bencze 2016; Dobos 2013, 2023; Kurtán 2020; Majoros 2018; Balogh 2023; Fóris 2023a, b). A közérthetőség biztosításának a szakkifejezések számának csökkentése lehet az egyik iránya, de a közérthetőség nem csak a szakkifejezések elkerülését jelenti.

A terminushasználat a nyilvános kommunikációban is kulcsfontosságú, hiszen a szakkifejezések közvetítik a pontos ismereteket (Falyuna 2022a). A tudománykommunikáció kurrens szakirodalmának megállapításai mérvadóak a közérthető nyilvános szakmai kommunikáció esetében. A tudománykommunikáció „hagyományos” modellje, a deficitmodell a tudás hiányát, a tudomány félreértését vagy meg nem értését hangsúlyozza a társadalomban. A megoldást pedig pusztán a társadalom tudományos műveltségének fejlesztésében és a tudomány „vonzóbbá” tételében látja, például a nyilvánosság számára is elérhető tudományos vagy szakmai ismeretek mennyiségének növelésével és a kommunikáció során a szakkifejezések számának csökkentésével. A kritikus megközelítések rámutattak azonban, hogy egy nem szakértő számára nem minden tudományos, szakmai ismeret fontos, hasznos vagy érdekes, akkor fog jobban boldogulni, ha minél több releváns ismeret birtokában van, és képes hatékonyan foglalkozni olyan anyagokkal, amelyek az életében relevánsak (Lewenstein 2003). Nem elégséges sem a jogi szövegek, sem a tudományos tartalmak esetében a pusztán ismeretterjesztésre és a szaknyelvi elemek csökkentésére fókuszálni, a párbeszédet és a bevonódás lehetőségeit szükséges megteremteni. Így mind a tudománykommunikáció, mind a nyilvános szakmai kommunikáció esetében a közérthetőség sokkal inkább vonatkozik arra, hogy a befogadó motivált legyen a számára releváns információ feldolgozására (Bucchi–Trench 2014; Akin–Scheufele 2017; Leßmöllmann 2019; Falyuna 2022c).

5. Következtetések

A terminusok jelenléte egy szövegben azt jelezheti, hogy jelentős kognitív erőfeszítésre lesz szükség az információ feldolgozásához, ami negatív érzeteket válthat ki. Ezért, ha a közönség nem motivált arra, hogy energiát fordítson a befogadásra, akkor

a motiváció hiánya és a negatív érzés együtt érdektelenséghez vagy ellenszenvhez vezethet (Shulman–Bullock 2020). A pontos terminushasználat, a szakkifejezések elérhető és érthető jelentésmagyarázata, és a motiváció, relevancia növelése együttesen segítik a hatékonyabb üzenetátadást, így érdemes nemcsak a tudományos és szakmai kommunikáció, hanem az ismeretterjesztő és nyilvános szakmai kommunikáció szempontjaival is kiegészíteni a terminológiai munkát (Falyuna 2022a). Egyrészt a „pseudoterminológiák” vizsgálatával, másrészt olyan terminológiai anyagok elkészítésével, amelyek nemcsak a tudományos-szakmai közegeken belüli kommunikációt és megértést, hanem a nyilvánosság számára elérhető tartalmak előállítását és megértését, a tudománykommunikáció és a szakmai kommunikáció különböző célközönségekhez szóló hatékonyságát, illetve az egyéni kompetenciafejlesztést is támogathatja.

Szakirodalom

- Akin, Heather – Scheufele, Dietram A. 2017: Overview of the Science of Science Communication. In: Jamieson, Kathleen H. – Kahan, Dan M. – Scheufele, Dietram (eds.): *The Oxford Handbook on the Science of Science Communication*. Oxford: Oxford University Press. 25–33. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190497620.013.3>
- Arnold, Bruce Baer – Fletcher, Erina Mikus 2023: Whose Constitution: Sovereign Citizenship, Rights Talk, and Rhetorics of Constitutionalism in Australia. *Jindal Global Law Review* 14: 1–24. Online: <https://doi.org/10.1007/s41020-023-00189-w>
- Austin, John L. 1990: *Tetten ért szavak*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Balogh Dorka 2023: Jogi szövegtípusok és közérthetőség. *Glossa Iuridica* 10/3: 177–196. Online: <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.10>
- Baldino, Daniel – Lucas, Kosta 2019: Anti-Government Rage: Understanding, Identifying and Responding to the Sovereign Citizen Movement in Australia. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 14/3: 245–261. Online: <https://doi.org/10.1080/18335330.2019.1663443>
- Bencze Lóránt (szerk.) 2016: *Jogalkotás érthetően – A pontos fogalmazás művészete*. Budapest: Magyar Nyelvstratégiai Intézet.
- Berger, J. M. 2016: *Without Prejudice: What Sovereign Citizens Believe*. Washington: Program on Extremism, George Washington University.
- Bourdieu, Pierre 2005: *A tudomány tudománya és a reflexivitás*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Bucchi, Massimiano – Trench, Brian 2014: Science Communication Research. Themes and Challenges. In: Bucchi, Massimiano – Trench, Brian (eds.): *Routledge Handbook of Public Communication of Science and Technology*. Second Edition. London–New York: Routledge. 1–15. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203483794>
- Bunge, Mario 1984: What is Pseudoscience? *The Skeptical Inquirer* 9/1: 36–46.
- Cabré, M. Teresa 1998: *Terminology. Theory, Methods and Applications*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- Cabré, M. Teresa 2003: Theories of Terminology: Their Description, Prescription and Explanation. *Terminology* 9: 163–200. Online: <https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab>

- Cabré, M. Teresa 2008: A terminológia elméletei. Leírás (deskripció), előírás (preskripció) és magyarázat. *Magyar Terminológia* 1/1: 11–42. Online: <https://doi.org/10.1556/MTerm.1.2008.1.3>
- Cabré, M. Teresa – Iria da Cunha – Eric San Juan – Juan-Manuel Torres-Moreno – Jorge Vivaldi 2014: Automatic Specialised vs. Non-specialised Text Differentiation: The Usability of Grammatical Features in a Latin Multilingual Context. In: Bárcena, Elena – Read, Timothy – Arús, Jorge (eds.): *Languages for Specific Purposes in the Digital Era*. New York: Springer. 223–241. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-319-02222-2_11
- Campion, Kristy – Ferrill, Jamie – Milligan, Kristy 2021: Extremist Exploitation of the Context Created by COVID-19 and the Implications for Australian Security. *Perspectives on Terrorism* 15/6: 23–40.
- Dew, Spencer 2016: „Moors Know the Law”: Sovereign Legal Discourse in Moorish Science Religious Communities and the Hermeneutics of Supersession. *Journal of Law and Religion* 31/1: 70–91. Online: <https://doi.org/10.1017/jlr.2016.3>
- Dobos Csilla 2013: A nyelven belüli fordítás különböző típusai. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 8/2: 61–75.
- Dobos Csilla 2023: Az intralingvális fordítás jogi aspektusa. *Glossa Iuridica* 10/3: 105–152. Online: <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.6>
- Dodé, Réka – Falyuna, Nóra 2024: The Language and Motivations of Expertise in Political Discourse. *Információs Társadalom* 24/2: 48–67. Online: <https://doi.org/10.22503/inftars.XXIV.2024.2.3>
- Faber, Pamela 2009: The Pragmatics of Specialised Communication. *Entreculturas. Revista De Traducción y Comunicación Intercultural* 1: 61–84. Online: <https://doi.org/10.24310/Entreculturasertci.vi1.11818>
- Falyuna Nóra 2017: Az áltudományos szövegek pragmatikai vizsgálata. Esettanulmány a lúgosító diéta példáján. *Századvég* 84: 85–107.
- Falyuna Nóra 2022a: *Az áltudományos diskurzus jellemzői. Az újmédiában megjelenő áltudományos tartalmak nyelvészeti-kommunikációs elemzése*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE BTK. Online: <https://doi.org/10.15476/ELTE.2022.014>
- Falyuna Nóra 2022b: A pandémia nyelve, retorikája és kommunikációja. *Magyar Tudomány* 183: 610–620.
- Falyuna Nóra 2022c: „A tudósok fehér galléros bűnözők”. Tudományellenesség és tudománykommunikáció a (dez)információs társadalomban. *Filológia.hu* 13/1–4: 50–60.
- Falyuna Nóra 2023: A tudományosság befolyásoló ereje: tudományos dezinformáció a manipuláció szolgálatában. In: Bárdos Dániel – Tuboly Ádám Tamás (szerk.): *Emberarcú tudomány: Áltudományok és összeesküvés-elméletek szorításában*. Budapest: Typotex. 115–134.
- Falyuna Nóra 2024: Az online dezinformáció és hatásai: a dezinformációs hálózatok kialakulásának bemutatása a tudományos dezinformáció és az államtágadó összeesküvés-elméletek kapcsolatán keresztül. *In Medias Res* 13/1: 42–74. Online: <https://doi.org/10.59851/imr.13.1.3>
- Falyuna, Nóra m. a.: *Rejecting the State: The Sovereign Citizen Movement in Hungary*. [Benyújtott publikáció lektorálás alatt]

- Fóris Ágota 2005: *Hat terminológiai lecke*. Pécs: Lexikográfia Kiadó.
- Fóris Ágota 2006: A magyar terminológia helyzete és fejlesztésének feladatai napjainkban. *Magyar Tudomány* 167/6: 737–745.
- Fóris Ágota 2008: *Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fóris Ágota 2014: Szinonimák a terminológiában. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *Nyelv – Társadalom – Kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák I–II. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet. (MANYE 10/I–II.)*. Budapest: MANYE-Tinta Könyvkiadó. 279–284.
- Fóris Ágota 2023a: A terminológiastratégia szempontjai a jogi-közigazgatási területen. *Glossa Iuridica* 10/3: 35–64. Online: <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.2>
- Fóris Ágota 2023b: Érthetőség, közérthetőség, akadálymentes kommunikáció. In: Szőke Júlia – Kecskés Petra – Tompos Anikó (szerk.): *A gazdaság, kultúra, oktatás és nyelv bővületében. Tanulmányok Ablonczyné Mihályka Lívია 70. születésnapjára*. Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. 192–207.
- Goodrich, Peter 1990: *Languages of Law: From Logics of Memory to Nomadic Masks*. London: Weidenfeld.
- Griffin, David 2022: *Lexomancy: Law and Magic in the Pseudolegal Writings of the Sovereign Citizen Movement* (Ph.D. Thesis). Cardiff University.
- Griffin, David 2023: „I Hereby and Herein Claim Liberties”: Identity and Power in Sovereign Citizen Pseudolegal Filings. *International Journal of Coercion, Abuse, and Manipulation* 6. Online: <https://doi.org/10.54208/1000/0006/007>
- Heffer, Chris 2020: *All Bullshit and Lies? Insincerity, Irresponsibility, and the Judgment of Untruthfulness*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190923280.001.0001>
- Hobbs, Harry – Young, Stephen – McIntyre, Joe 2024: The Internationalisation of Pseudolaw: The Growth of Sovereign Citizen Arguments in Australia and Aotearoa New Zealand. *University of New South Wales Law Journal* 47/1: 309–342. Online: <https://doi.org/10.53637/YBCN5467>
- Kurtán Zsuzsa 2010: Szaknyelv és szakmai kommunikáció. In: Dobos Csilla (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció*. Miskolc–Budapest: Miskolci Egyetem – Tinta Könyvkiadó. 11–22.
- Kurtán Zsuzsa 2020: A jogi-közigazgatási szaknyelv rétegzettsége és a közérthetőség. In: Bocz Zsuzsanna – Besznyák Rita (szerk.): *Porta Lingua 2020. Szaknyelvoktatás és -kutatás nemzetközi kontextusban. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról*. Budapest: SZOKOE. 123–134. Online: <https://doi.org/10.48040/PL.2020.11>
- Kutrovátz Gábor – Láng Benedek – Zemplén Gábor 2008: *A tudomány határai*. Budapest: Typotex.
- Leßmöllmann, Annette 2019: Current trends and Future Visions of (Research on) Science Communication. In: Leßmöllmann, Annette – Dascal, Marcelo – Gloning, Thomas (eds.): *Science Communication*. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton. 657–688. Online: <https://doi.org/10.1515/9783110255522-031>
- Lewenstein, Bruce V. 2003: *Models of Public Communication of Science and Technology*. Cornell University.

- Loeser, Charles E. 2015: From Paper Terrorists to Cop Killers: The Sovereign Citizen Threat. *North Carolina Law Review* 93/4: 1106–1139.
- Majoros Tünde 2018: Intralingvális fordítások a bírósági nyelvhasználatban – a laikusokkal való hatékony kommunikáció. *Magyar Jogi Nyelv* 2/1: 6–12.
- Minya Károly – Vinnai Edina 2018: Hogyan írjunk érthetően? Kilendülés a jogi szaknyelv komfortzónájából. *Magyar Jogi Nyelv* 2/1: 13–18.
- Netolitzky, Donald 2018: Organized Pseudolegal Commercial Arguments as Magic and Ceremony. *Alberta Law Review* 55/4: 1045–1087. Online: <https://doi.org/10.29173/alr2485>
- Netolitzky, Donald 2023: Ten Seconds to Implosion: The Magna Carta Lawful Rebellion. *International Journal of Coercion, Abuse, & Manipulation* 6. Online: <https://doi.org/10.54208/1000/0006/003>
- Pytyck, Jennifer – Chaimowitz, Gary A. 2013: The Sovereign Citizen Movement and Fitness to Stand Trial. *The International Journal of Forensic Mental Health* 12/2: 149–153. Online: <https://doi.org/10.1080/14999013.2013.796329>
- Sarteschi, Christine M. 2020: *Sovereign Citizens: A Psychological and Criminological Analysis*. Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-45851-5>
- Sarteschi, Christine 2021: Sovereign Citizens: A Narrative Review with Implications of Violence Towards Law Enforcement. *Aggression and Violent Behaviour* 60: 101509. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101509>
- Schuster, Britt-Marie. 2019: The Contribution of Terminology Research to the Understanding of Science Communication. In: Leßmöllmann, Annette – Dascal, Marcelo – Gloning, Thomas (eds.): *Science Communication*. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton, 167–186.
- Shulman, Hillary C. – Bullock, Olivia M. 2020: Don't Dumb It Down. The Effects of Jargon in COVID-19 Crisis Communication. *PLoS One* 15/10: e0239524. Online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0239524>
- Sullivan, Brandon A. – Freilich, Joshua D. – Chermak, Steven M. 2019: An Examination of the American Far Right's Anti-Tax Financial Crimes. *Criminal Justice Review* 44/4: 492–514. Online: <https://doi.org/10.1177/0734016819839772>
- Wessinger, Cathrine 1999: Religious Studies Scholars, FBI Agents, and the Montana Freeman Standoff. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 3/1: 36–44. Online: <https://doi.org/10.1525/nr.1999.3.1.36>

Dr. Falyuna Nóra, PhD, nyelvész, tudománykommunikációs szakértő, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Társadalmi Kommunikáció Tanszékének egyetemi adjunktusa, az MTA Bolyai-ösztöndíjas kutatója és a Tudomány és Társadalom Kutatóműhely vezetője. Kutatási témái: tudománykommunikáció; áltudomány, összeesküvés-elmélet és tudományellenesség; manipuláció, megtévesztés, dezinformáció a digitális kommunikációban.